

Una polèmica del Monestir de Pedralbes traslladada a Àvila

Autor: Pep Mayolas

Data de publicació: 16-03-2022

En Pep Mayolas ens presenta un índex més conforme alguns aspectes de la vida de l'anomenada Teresa de Àvila s'alimenten artificialment de la realitat catalana al monestir de Pedralbes.

Després de la mort de l'abadessa de Pedralbes Teresa de Cardona l'1 de març de 1562, veiem que la seva neboda Isabel de Cardona és escollida com a abadessa el 25 de març de 1562,[1] dia de l'Anunciació i l'Encarnació. Sor Eulàlia Anzizu ens reporta puntualment la gradual decadència econòmica del monestir després de la mort de l'abadessa Teresa. «Plena de dies i d'aconteixements, los darrers millors que'ls altres, deixà aquest desterro Sor Teresa de Cardona y la Comunitat elegí per unanimitat a Sor Isabel de Cardona, neboda sua y monja també de Jerusalem, a 25 de març de 1562. Eixa prelada començà ja á probar ó á veure la decadencia material del Monestir, de manera que á poch temps de ocupar lo càrrech, degué vendre la casa del Palau de la Vescomptessa, del carrer de Santa Anna, á Sor Agnès de Sarriá, monja de Vallbona, 1 de juny de 1563».[2]

Allò que veurem si resseguim les notícies que es detallen a continuació és una mena de pobresa induïda, no només imputable a les restriccions normatives emanades de Trento. Es detecta una continuïtat en el temps en la voluntat comuna del rei i dels pontífexs successius per anar escanyant la majoria d'ordes en general i les cases de clarisses en particular, si més no a Catalunya, a través de la pèrdua dels mitjans de manteniment i de subsistència, i restringint alhora els ingressos de novícies, que aviat veurem encaminades cap al Carmel descalç, l'únic orde que gaudí d'especial protecció, facilitats d'implantació i foment artificiosos de devocions. Així, sor Eulàlia ens assabenta que «Gregori XIII revocà totes les llicències que estaven encara en vigor per entrar en clausura, prohibint qualsevulla ingrés, (...), baix excomunió reservada á Sa Santedat (...). Eix Breu, dat en Roma á 13 de Juny de 1575, fou una confirmació de lo ordenat per lo Concili de Trento en la XXV y última sessió acabada á 4 de Desembre de 1563.

»Eix Breu, donchs, y la Santa Penuria que començà a ferse sentir de ferm en 1577, foren los vertaders reformadors de Pedralbes. Dues vegades, en pocs anys, degueren vendre censals per comprar pa; les rendes anavan minvant (...).

»En 1584 lo Monestir estava ja endeutat, y molt disminuït lo nombre de les religioses, per lo que desitjava admetre á quatre verges postulants á les quals lo Guardiá de Jesús negava la llicència que necessitaven per ingressar en lo Monestir, afins que lo Nunci Apostólic li maná ferho, baix censures, de part de Gregori XIII, á 10 de les Kalendes de Juny de 1584. Les almoynes ó dots d'eixes novícies junt ab la herencia de Donya Anna de Cardona, germana de la Abadessa [era la vídua del comte d'Aitona, filla del primer matrimoni del duc Ferran de Cardona, tal com l'abadessa Isabel n'era filla, però de la segona esposa, Isabel Agustí], á qui deixá hereva de sos bens, serviren per extingir los deutes, pero no millorá la situació de la Casa que, per lo contrari, pitjorava de día en día en eix sentit».[3]

De l'eloqüència de sor Eulàlia Anzizu es desprèn prou clarament un culte o una devoció per la Santa Penúria, més endavant anomenada Santa Pobresa, i vers la qual acabarien arrossegades les comunitats de clarisses d'arreu del Principat. Els capítols següents de les Fulles Històriques de Pedralbes destaquen algunes religioses del monestir que, fent de la necessitat virtut, excel·liren en una vida de contenció, sacrifici, humilitat i resignació en l'estadi de ruïna econòmica que els tocà de viure. Alguns paràgrafs més incideixen encara en com l'antiga «montanya de riquesa y abundancia s'esllavissá com un munt d'arena, sens quedar més que desiguals violaris servint algunes voltes de puntals per evitar la ruina de la Casa, que no's pogué reparar fins molt més tart».[4]

L'ofensiva política per reduir el monestir de Pedralbes a la misèria, però, no en devia tenir prou amb les restriccions tridentines: el fet que l'abadessa pertanyés a la nissaga més poderosa i reconeguda del Principat potser garantia almoines salvadores o recursos inesperats d'última hora, si sor Isabel feia arribar un crit d'auxili a la seva família. A partir de cert moment, doncs, i de ben segur que amb l'excusa de la reforma, la successora de l'abadessa Cardona es va veure constreta a deixar el seu càrrec i a escollir nova abadessa cada tres anys. La crònica diu que Isabel de Cardona acollí amb «desabrimiento» l'obligatorietat de passar a l'elecció d'abadesses triennals, el 1577, i subratlla que «fuele muy áspera».[5] El Vicari General passà a presentar la notícia, i «causà gran sentiment no només a dita senyora, sinó també a moltes monges i cavallers de Barcelona, deutors de donya Isabel», amb al qual cosa «s'aixecà gran tempesta d'inquietuds, que amb molta prudència i consell dels frares, determinà el Vicari Provincial posar silenci a l'afer».[6] El 1583, Isabel presentà la renúncia a l'abadiat, per avenir-se a l'observança, i li fou demanat pel Comissari General de la família si tenia algun paper que la confirmés en el seu ofici, i ella no el pogué mostrar, perquè només era una Lletra de l'Eminentíssim Alciato, Protector de l'Orde, en què certificava d'un Viva Vocis Oraculo del Papa Gregori XIII que la confirmava en l'ofici. Havent presentat la renúncia, es procedí a l'elecció d'una nova abadessa diferent d'Isabel. La majoria de monges tornaren a votar-la a ella. «Vista pel Reverendíssim la temeritat d'aquelles, les fulminà a censures, apartant-les de l'obediència de la Religió, i als seus prelats, per inobedients, però no a tot el monestir, per haver-n'hi moltes que sempre estigueren promptes a obeir, les quals deixà a càrrec i cura del ministre Provincial».[7]

Aquests episodis de 1577 i 1583 mereixen ser confrontats amb el text d'una carta atribuïda a Teresa d'Àvila datada al 22 d'octubre de 1577, en la qual, tot adreçant-se des de l'Encarnación d'Àvila a la priora del convent de Sevilla, la mare María de San José, li explica en primera persona gairebé el mateix que havia succeït al monestir de Pedralbes amb l'abadessa Isabel de Cardona. Atenció a les catalanades, també: «Yo digo a vuestra reverencia que pasa aquí en la Encarnación una cosa que creo que no se ha visto otra de la manera. Por orden del Tostado vino aquí el Provincial de los Calzados a hacer la elección, ha hoy quince días; y traía grandes censuras y descomuniones para las que me diesen a mí voto. Y con todo esto a ellas no se les dio nada, sino como si no las dijeran cosa, votaron por mí cincuenta y cinco monjas, y a cada voto que daban al Provincial, las descomulgaba y maldecía y con el puño machucaba los votos y les daba golpes y los quemaba. Y déjolas descomulgadas ha hoy quince días y sin oír misa ni entrar en el coro, aun cuando no se dice el oficio divino, y que no las hable nadie, ni los confesores ni sus mismos padres. Y lo que más cae en gracia es que otro día después de esta elección machucada volvió el provincial a llamarlas que viniesen a hacer elección, y ellas respondieron que no tenían para qué hacer más elección, que ya la habían hecho. Y de que esto vio, tornólas a descomulgar y llamó a las que habían quedado, que eran cuarenta y cuatro, y sacó otra priora y envió al Tostado por confirmación».[8]

A banda de totes aquelles expressions que fan pensar en una traducció gairebé literal del català, la casualitat que estigui datada al mateix 1577 en què s'obliga a les professes de Pedralbes a fer eleccions triennals, la mateixa tossuderia de les monges per votar qui no toca, i la calcada reacció dels provincials enfurismats en excomunicar-les i apartar-les de l'obediència a la religió... ens conviden a pensar que els constructors de la vida de la carmelita castellana van fabricar, només a nivell documental, una polèmica a Àvila a partir d'un conflicte real en què s'havien vist immerses les clarisses de Pedralbes. Atès que els textos i les cartes de Teresa de Jesús que s'anaven traduint i adaptant parlaven de situacions conflictives, problemes i afliccions, calia fer veure que a la pobra mare dels descalços li passaven coses molt gruixudes. La dificultat per als censors, però, era dotar de credibilitat uns entrebanys que de cap manera podien igualar en gravetat i complexitat la guerra que havia sostingut la veritable Teresa. Perquè aleshores potser haurien revelat involuntàriament la dimensió del personatge, el seu parentiu amb la reialesa, la naturalesa dels seus adversaris i, en conseqüència, la seva condició catalana. Per tant, devien optar per calcar un problema real, més proper en el temps, amb el qual havien topat els domadors de la realitat a Pedralbes: la polèmica per evitar la reelecció

d'una abadessa Cardona es convertí, així, mitjançant una readaptació a l'ecosistema d'Àvila i un adequat farciment documental, en un sabotatge maldestre que exalta, irremeiablement, el triomf de la Teresa castellana, escollida per les seves monges en contra de la voluntat dels seus superiors.

La realitat a Pedralbes, aleshores, és que després de les primeres votacions que havien donat com a guanyadora sor Isabel de Cardona, també es convocà una segona elecció —com a Àvila, representa—, però aquí s'obtingué el mateix resultat que a la primera, cosa que tornà a enfurismar els provincials. A instàncies dels consellers de la ciutat, protectors del monestir, s'absolgué les monges «incurses» i escrigueren a Gregori XIII perquè es dignés a confirmar per abadessa vitalícia Isabel de Cardona, cosa que el papa concedí en Decret del 30 de juliol de 1583.[9] Però no es va acabar aquí. Els provincials abocaren la causa a la Cúria Romana amb la finalitat de passar a l'elecció d'una nova abadessa o haver de renunciar al monestir. La contesa arribà fins a Felip II. La renúncia del monestir a l'orde semblava indeturable, però de sobte es morí Gregori XIII. Sixte V derogà el Decret gregorià i manà, amb gravíssimes penes, que fos deposada Isabel i s'escollís una altra abadessa. Nova tempesta. El 8 de març de 1586 el papa expedí un nou Decret. Després d'un cert rebombori, a la fi, Isabel i les seves seguidores es sotmeteren. L'abadessa escollida, en acabat, fou Jerònima de Cardona, del mateix llinatge,[10] cosa que, a la vista de tot plegat, potser cal tenir per una victòria de la resistència cardonina, per minsa que es vulgui.

Sigui com sigui, el paral·lelisme entre les situacions de Pedralbes i d'Àvila representa un índex més conforme certs aspectes de la vida de la carmelita d'Àvila s'alimenten artificiosament de la realitat catalana a Pedralbes, tal com la figura artificial de Teresa d'Àvila és una emanació de l'abadessa Teresa de Cardona, la veritable Teresa de Jesús.

Pep Mayolas

Notes bibliogràfiques:

[1] SOR EULÀLIA ANZIZU, *Fulles històriques del Reial Monestir de Santa Maria de Pedralbes*, Monestir de Pedralbes i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2007, p. p. 144.

[2] Ídem.

[3] Ídem, p. 144-146.

[4] Ídem, p. 146-147.

[5] FRANCISCO MARCA, OFM, *Chronica Seraphica de la Santa Provincia de Cataluña, de la regular observancia de nuestro padre San Francisco, parte segunda*, Imprenta de los Padres Carmelitas Descalzos, Barcelona, 1764, p. 472.

[6] Ídem.

[7] Ídem.

[8] <https://www.teresavila.com/carta/211/>

[9] FRANCISCO MARCA, OFM, ob. cit., p. 473.

[10] Ídem, p. 474-475.